

Srpskohrvatski jezik: Enciklopedijski leksikon / Redaktori i urednici Peco Asim, Stanojčić Živojin. – Beograd: Interpres, 1972. – S. 462-464.

ZAMENICE

vrsta reči čija je glavna služba u jeziku upućivanje na lica, stvari i osobine.

Tako se zameničkim rečima

ja,

ti – mi,

vi

upućuje na lica koja učestvuju u govoru;

zamenicama

on, ona ono –

oni, one, ona

upućuje se na lica koja ne učestvuju u govoru;

zamenicama

moj, tvoj, njegov itd.

– na pripadnost pojma uz čije ime stoje 1, 2. i 3. licu;

zamenicama

ovakav, onakav –

na osobinu koja je kao neka osobina koja se nalazi izvan predmeta uz čije ime zamenica stoji itd.

Prema svojoj službi u rečenici sve zamenice se dele na **imeničke** i na **pridevske** zamenice.

a) **Imeničke zamenice** u rečenici su samostalne, kao i imenice, one ne zavise od drugih reči, nego se – naprotiv – sve druge reči na njih naslanjaju i od njih zavise.

To su:

lične zamenice,

lična zamenica svakog lica **sebe, se,**

upitna zamenica za lica i stvari **ko (tko) i što (šta) i**

neodređene, odn. **odrične zamenice** složene sa **ko (tko) i što (šta);**

neko, nešto,

niko, ništa itd.

Deklinacija (promena) imeničkih zamenica.

– 1. **Lične zamenice** imaju sledeću promenu:

jedn. 1. l.	2. l.	mn. 1. l.	2. l.
jâ	ti	mi	vi
mène, me	tèbe	nâs	vâs
mèni, mi	tèbi, ti	nâma, nam	vâma, vam
mène, me	tèbe, te	nâs, nâs	vâs, vas
–	ti –		vi
mnôm	tòbom	– nâma	vâma
o mèni	o tèbi	o nâma	o vâma

jedn. 3. l.

òn	òna	ono
njèga, ga	njê,	njega, ga
njèga, ga, nj	njû, je, ju	njega, ga
njèmu, mu	njôj, joj	njemu, mu
–	–	–
njim	njom	njim
o njèmu	o njôj	o njèmu

mn. 3. l.

òni	òne	òna
	njih, ih	
	njima, im	
	njih, ih	
	–	
	njima	
	o njima	

Lične zamenice 1. i 2. l. imaju posebnu promenu, dok zamenica 3. l. ima oblike promene većine pridevskih zamenica (v.).

U gen., dat. i akuzativu oba broja lične zamenice sva tri lica imaju dvojake oblike: duže (akcenatske) i kraće (enklitičke).

2. **Lična zamenica svakog lica sebe, se** ima sledeću promenu:

sèbe (sèbe)

sèbi (sèbi)

sèbe (sèbe), se

sòbom

o sèbi (sèbi)

Karakteriše se odsustvom nominativa, jer se nikako ne upotrebljava sa službom subjekta, enklitički oblik ima samo u akuzativu.

3. **Upitna zamenica** za lica i stvari i neodređene, odn. odrične imeničke zamenice menjaju se kao pridevske zamenice (v.).

b) **Pridevske zamenice** u rečenici imaju službu prideva, upotrebljavaju se uz samostalne reči, uglavnom uz imenice, koje određuju.

Spadajući u odredbene, zavisne reči, one kao i pridevi, imaju mociju roda, tj. imaju oblike za sva tri roda, oblike jednine i oblike množine:

naš grad – naša zemlja – naše selo;

naši gradovi – naše zemlje – naša sela itd.

Prema tome po čemu određuju imena uz koja stoje pridevske se zamenice dele na sledeće vrste.

1. **Prisvojne (posesivne) zamenice:**

moj, moja, moje;

tvoj, tvoja, tvoje;

njegov, njegova, njegovo;

naš, vaš, njihov, svoj itd.,

kojima se kazuje pripadanje određenom licu.

2. Pokazne (demonstrativne) zamenice:

ovaj, onaj, taj;

ovakav, onakav, takav;

ovoliki, onoliki, toliki itd.,

kojima se upućuje na lice ili predmet koji je u blizini (prostornoj ili vremenskoj) govornog lica, ili lica kojemu se govori, ili neprisutnog lica.

Demonstrativne (pokazne) zamenice koje upućuju na nešto o čemu je bilo govora zovu se anaforskim.

Pored upućivanja na predmet, ove zamenice upućuju na osobinu, određujući pojmove uz čija imena stoje po **kakvoći** koja izvan tih pojmova:

Vaši očevi su bili hrabri, a vi ćete biti *takvi*,

ili po **količini** koja je izvan tih pojmova:

Moj brat je ovoliki.

3. Odnosno-upitne zamenice:

koji,

čiji,

kakav,

kolik itd.,

koje se upotrebljavaju u upitnim rečenicama:

Čije su to misli?

ali i u zavisnim kao veznici:

Pred zemunicom je stajao sto, čije su noge bile pobijene u zemlju.

4. Neodređene zamenice:

neki,

poneki,

nekakav,

nečiji,

nekolik itd.,

koje upućuju na neodređene pojmove:

***Neko* dete plačući traži majku.**

***– Neki* ljudi pod oružjem su došli u selo.**

5. Odrične zamenice:

nikoji,

nikakav,

ničiji itd.,

kojima se kazuje odricanje:

***Nikakve* vesti o tome nisu stigle.**

6. Opšte ili određene zamenice:

svaki,

koji god,

ma koji,

svakakav,

kakav god itd.,

koje upućuju na određene pojmove, koje se tiču ili više određenih pojmova ili jednog od njih.

Deklinacija (promena) pridevskih zamenica.

Pridevske zamenice imaju dvojaku promenu:

a) pridevsku

Jedn.	N. svàkī	–	svàkō	–	svàkā
	G. svàkōga				svàkē
	D. svàkōme				svàkōj
	A. svàkī	–	svàkō	–	svàkū
	svàkōga				
	I. svàkīm				svàkōm
	L. o svàkōme				o svàkōj

Mn.

N.	svàkī	–	svàkā	–	svàkē
G.			svàkīh		
D.			svàkīma		
A.	svàkē	–	svàkā	–	svàkē
V.	–		–		–
I.			svàkīma		

L. **o svàkīma**

b) **zameničku (pronominalnu)**

Jedn.

N. òvāj	–	òvō	–	òvā
G. òvoga				òvē
D. òvome				òvōj
A. òvāj		òvō		òvū
		òvoga		
V. –		–		–
I. òvīm				òvōm
L. òvome				o òvōj

Mn.

N. òvī	–	òvā	–	òvē
G.		òvīh		
D.		òvīma		
A. òvē	–	òvā	–	òvē
V. –		–		–
I.		òvima		
L.		òvima		

Razlika između pridevske promene i zameničke je u tome što je u prvoj (pridevskoj) vokal u nastavku genitiva i dativa jednine dug (**svakoga, svakome**), dok je u zameničkoj taj vokal kratak (**ovoga, ovome**).

Po pridevskoj promeni menjaju se:

svaki,

neki,

takvi,

onakvi,

ovoliki

i sl. zamenice.

Po zameničkoj promeni menjaju se:

ovaj,

taj,

onaj,

sav itd.

I po pridevskoj i po zameničkoj promeni menjaju se zamenice:

moj,

tvoj,

naš,

vaš,

koji,

čiji,

ničiji

(mojega i mojega,

mojemu i mojemu) itd.

Po zameničkoj promeni menjaju se i neke imeničke zamenice, tj.:

a) **lična zamenica 3. lica**

on, ona, ono – oni, one, ona i

b) **upitne (i odnosne) zamenice** za lica i stvari

ko (tko) i što (šta),

čiji su oblici:

N. kò	štò (štà)
G. k-òga (kòg)	č-èga (čèg), štà
D. k-òme (kòmu)	č-èmu
A. k-òga (kòg)	štò (štà)
I. k-íme (kìm)	č-íme (čìm)
L. o k-òme (kòm)	o č-èmu (čèm).

Navedeni oblici upitnih (i odnosnih) zamenica služe za oba broja.

Vokativa nemaju.

Zamenice

môj,

tvôj,

svôj i

kòji

imaju u zavisnim padežima dva lika:

A) N. môj	B) N. môj
G. mòjega	G. môga
D. mòjemu	D. môme

A. **môj/mòjega**A. **môj/môga**

V. –

V. –

I. **mòjim**I. **mòjim**L. **o mòjemu**L. **o môme**

Oblici genitiva, dativa i lokativa dobijeni su kao rezultat ispadanja **j** između **o** i **e**, asimilacije i sažimanja:

mojega > moega > mooga > **moga**.

U oblicima gen., dat. i lok. jednine m. i sr. r., kao i kod prideva, stalni samoglasnik u nastavku je

o ili **e**

(-oga/-ega, -ome/-emu).

Koji će od njih biti, zavisi od prethodnog suglasnika, pa zamenice sa osnovom na neki prednjonepčani suglasnik imaju nastavke

-ega, -emu:

mojega, mojemu;

našega, našemu;

čega, čemu itd.

Ostale zamenice (sem **sav, svega, svemu**) imaju nastavke

-oga, -ome :

toga, tome;

svakoga, svakome;

ovolikoga, ovolikome itd.

Lit.:

Brabec-Hraste-Živković, Gramatika hrvatskosrpskoga jezika, Zagreb 1965.

M. Stevanović, Savremeni srpskokrvatski jezik, I. Beograd 1964.

A. Belić, O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku, I, Beograd 1958². i II, Beograd 1959.

A. Belić, Istorija srpskohrvatskoga jezika, II, I, Reči s deklinacijom, Beograd 1950.

M. Pešikan, O sistemu zameničkih reči, Naš jezik n. t. 16. 4, Beograd 1967. 245-267.

E. Benveniste, La nature dei pronams, For R. Jakobson, The Hague 1956, 34-37.

ZAMENIČKE REČI

v. **Zamenice.**

ZAMENIČKE SLOŽENICE

zamenice koje su postale srastanjem, i to:

1. srastanjem jednih zamenica sa drugim:

kojeko (kojetko),

koješta,

štošta,

svakakav itd.;

2. srastanjem zamenica sa priložima ili rečcama:

niko (nitko),

ništa,

nikoji,

neko (nitko),

nekakav,

kogod (tkogod),

štogod,

kojigod itd.;

3. srastanjem zamenica sa predlogom **po** i veznikom **i**:

pokoji,

poneki,

ikoji,

ikakav,

iko, (itko),

išta.

Ove poslednje (složene sa veznikom **i**) odlikuju se raskidljivošću, koja se javlja onda kada se zamenica upotrebljava u zavisnom padežu s predlozima:

Ako se i na koga možete osloniti, možete na njega.

– Hoćete li i o čemu govoriti.

ZAMENIČKO-PRIDEVSKA PROMENA

v. **Zamenice.**